

Mit tegyen a széniroda?

Új korszak a bányászatban

Ilyenkor, év vége felé, amikor egyre hűvösebbek a reggelek, kevés ember van, aki nem gondol akárcsak egy futó pillanatra is a közeledő télre. A hóra, s a hidegre. És a fűtendő szobákra. Ebből következően: a fűteni valóra, a szénre. És ilyenkor — aki eddig nem raktározott el még kellő mennyiséget — aggódva gondol arra, mi lesz az idén? Lesz-e elég szén, s ha igen, lesz-e megfelelő választék?

Nem alaptalan kérdések ezek, hiszen tavaly — enyhén fogalmazva is — gondok akadtak a lakossági szénellátásban. Ez a hivatalos terminológia. A köznyelv úgy beszél erről: *botránysos jeleket voltak a Tüzép-telepeknél. Sorbanállás, éjszakázás. Rég nem tapasztalt hiány okozta mindezt. Mi lesz hát az idén? Erdemes elidőzni ennél a kérdéssel, s ha már beszélünk róla, lássuk röviden a hátteret, az iparág helyzetét is.*

A „racionalizálás” kora

A szénbányászatot a *veszteséges* ágazatok között szokás számon tartani, jóllehet e szakma művelői ezzel nem értenek egyet. Kétségtelen azonban, hogy 1969 és 1974 között történt valami. *Valami lényeges változás.* Míg az évtizedforduló előtt egy esztendővel 400 millió forint nyeresége volt a bányászatnak, öt esztendő múlva, 1974-ben már 800 millió forint volt a *veszteség.* Ebben az időben fordult a kocka — változtak például először hosszú idő után az olajárak — vagy legalábbis ebben az időszakban érezte hatását egy korábbi döntés, a szénbányászat *viaggi* irányuló elképzelések *káros hatása.* A szénbányászat leépítését csaknem mindenki lelkesen támogatta, és ha már leépítés, úgymond, hát legyen teljesen az — az ésszerű termelésátcsoportosítás helyett. Munkaéves korú embereket nyugdíjaztak, és elmaradtak sok fontos műszaki intézkedés. Elmaradtak a *feltárások, az előkészítések.* Húsz év alatt Magyarországon *egyetlen akna sem nyílt.*

Nem úgy külföldön!

Angliában például a bányászat leépítésével párhuzamosan indult egy program, amely igencsak támogatta a gazdaságos termelést. A Szovjetunióban és az USA-ban hasonló volt a helyzet... Másutt is sor került ugyan a veszteséges bányászat beszüntetésére, ám helyette olyan *tárnákat nyitottak,* ahol korszerű technikai eszközök alkalmazásával nyereségesen lehetett folytatni a termelést. Nálunk nem így volt.

1960 óta a bányászat *nem kapta meg* a szükséges fejlesztési alapokat. Aztán kapott pénzt, de ennek jó része kizárólag az új bányákhoz vándorolt. Ott megindult némi fejlődés, amiből következően a *többiek relatív elmaradottsága csak növekedett.* A költségvetésből a bányászat részére kiutalt pénzből épült Nagyegyháza, Márkushegy, Lencsehegy, Mány... nincs több. A többieknek nem jutott pénz. Van olyan vélekedés, mely szerint a tavalyi, borsodi katasztrófális visszaesés — egymillió tonnával csökkent a termelés — már ennek a következménye.

Aztán ocsúdtunk, és megpróbáltuk a helyükre tenni a szénbányászattal kapcsolatos kérdéseket, ám a korábban elhalasztott döntések, fejlesztési koncepciómódosítások azt eredményezték, hogy a bányászat rendre elmaradt a számára előírt tervektől. Egyre gyakrabban volt szükség központi intézkedésekre, külön rendezésekre, míg aztán *folymatossá vált* az állami beavatkozás. A „negatív racionalizálás számájára írható, hogy az 1965-ös 31,4 millió tonnás eredmény tíz év alatt 24,8 millióra csökkent.

Csak két évig...

Az olajárak józanságra intettek mindenkit. Kiderült, amit sokan végig hangoztattak: szükség van, mindig is szükség lesz a szénre. (Most, a kőolaj árának drasztikus csökkenése idején újra kiszámolták, hogy meddig gazdaságos kitermelni a magyar szenet. Úgy találták, hogy a határérték vala-

hol 15—17 dollár/barrel körül van.) A hatodik ötéves tervidőszakot *erőltetett ütemű termelés* jellemezte, mégis csak 1981-ben és 1982-ben sikerült teljesíteni az éves tervet. Azután már fokozottan csökkent a termelés, míg a tervidőszak végére, tavalyra kialakult a már említett helyzet, a rendkívüli erőfeszítések ellenére is ellátási problémák jelentkeztek. Jegyezzük meg: a szénmizéria *nem* a szénbányák gyenge teljesítményére utal. A bányászok több szemet küldtek a felszínre, mint amennyit a kereskedelem rendelt, ám az előző esztendei hideg tél valószínűleg túlzott óvatosságra intett mindenkit, sokan fölöslegesen raktározottak, „bespájzoltak”, s az országban óriási mértékű „pincekészletek” halmozódtak fel.

A bányászat növekvő költségeit nem ismerték el az árakban. Átfogó termelői árrendezés 1986. szeptember 1-jéig az utóbbi időben kétszer volt, 1968-ban és 1975-ben. Az áremelés *mindkét esetben alatta maradt a ráfordítások növekedésének.* Magyarán, hiába emelték a termelői árat, az állami preferenciát csak nem lehetett megszüntetni. Tovább haladva az időben, valamiféle ketősség tapasztalható: egyrészt törekvés a bányászat helyzetének rendezésére, másrészt *ingadozó eredményesség.* A szénbányavállalatok tavalyi tényleges bruttó vesztesége 1 milliárd 746 millió forint volt, ami az 1984-es 455 millió forintos nyereséghez képest mintegy 2,2 milliárd *eredményromlást jelent.* Az idei esztendőre — az előirányzott, összesen 24 milliárd tonnás széntermelés mellett, a tavalyi áron — körülbelül 5,3 milliárd *forintnyi veszteség várható.* A szakemberek szerint ez a költség növekedés nem elsődlegesen a szénbányák gazdálkodási hiányosságából ered, hanem az évek óta romló termelési feltételekből, illetve az ezekkel összefüggő költségheterhekből. És itt üt vissza, hogy kimaradt valahol egy láncszem, hogy megszűnt a fejlesztés annak idején...

Jutalom — előre

Említettük, hogy 1982-t követően fokozatosan csökkent a szénbányászat termelése, jóllehet óriásira növekedett a szabadnapon termelt szénmennyiség. Ez a tervciklus első évében 785 ezer tonna, tavaly azonban már 1564 ezer tonna volt! Végül döntés született: 1986. március 1-jén leállították a szabadnapos termelést. (Híre jött egyébként, hogy a helyi szakszervezeti bizottságok döntése alapján *ismét* lehetőség nyílik túlműszakok vállalására.) A veszteségek csökkentésére az ipari miniszter sorra *egyedi megállapodásokat* kötött a bányavállalatok vezetőivel a termelési feltételrendszerének megteremtésére.

Nyilvánvaló, hogy ha akut létszámproblémákkal küszködik egy iparág, mindig is veszély fogja fenyegetni tervének teljesítését. Először tehát ezeket a gondokat kellett enyhíteni. Tavaly először 50 millió, majd azt követően 130 millió forint teljesítményhez kötött *bérfpreferenciát* kapott a bányászat. Lényegesen megnövekedtek a lakásgazdálkodásban a bányászokat segítő kedvezmé-

nyek. Az idén ismét tízszázalékos központi béremelés volt az iparágban és 1987-ben újabb 2—4 százalék várható. A különböző vállalatok az eddigieknél hatékonyabb *ösztönzési rendszereket* dolgoztak ki, vonzóbbá tették a fiatalok számára a szakmát — a Mecseki Szénbányáknál például „munkavállalási jutalom” is van — végül is el lehetett érni, hogy „létszámáramlás” indult meg az iparágban. Érkeznek már hírek arról is, egyes helyeken már válogatni is lehet a jelentkezők közül!... Ez azonban még kevés. Noha határozat van rá, hogy át kell térni a *vállalkozási formák* bevezetésére ebben a szakmában is, ebben mind ez idáig nemigen sikerült előbbre lépni. Meg még valamiben nem: a *költségek csökkentésében.* Nincs olyan rendszer ugyanis ez idáig, amely növelné a vállalatok *költségerőltetését,* ezáltal kényszerítve őket a gazdaságosabb termelésre. Pedig nagy szükség lenne erre, egy vagy több hatékonyan működő rendelkezéscsomagra, hiszen az elképzelések szerint négy milliárd többletberuházás segítségével 13 milliárd *forinttal lehetne csökkenteni* a termelés költségeit. Kellene egy szervezet, amely kézbe tartja mindezt, s amely a gondok megoldására programokat dolgoz ki. Szó van egy *széniroda* felállításáról, de ennek működése, feladatai, munkájának részletei még nem ismeretesek.

Lesz szén

Kérdézetné bárki, hogy ilyen előzmények után és tudva azt, hogy idén is veszteséggel számolnak a bányászok, mi a garancia arra, hogy nem lesz zavar a lakosság szénellátásában. Mi a helyzet ma? Nos, ma már biztos, hogy többen is kevesebbet teljesítenek, mint azt az év indulásánál gondolták. Elmaradt tervétől a Mátraaljai Szénbányák Vállalat, de ez csak a Gagarin Hőerőművet érinti. Már látszik, hogy ugyancsak baj lesz a tatabányai szénbányák év eleji termelési előirányzatának teljesítésével is, a lakosság szénellátásában azonban ez sem okoz zavart. Nem teljesül a mecsiek terve sem, de — mint a napokban megtudtuk — a lakossági szénellátás kérdését külön kezelik, ezt a tervüket túl is teljesítik. Az Országos Tervhivatal illetékesének közlése szerint a kormány a korábbiakhoz képest lényegesen megemelt mennyiségű lakossági készlet létrehozását írta elő, s ez — szeptember végi felmérés szerint — több is van az országban. Hatszorosa a szénkészlet az egy esztendővel előltűnnek, s a szakemberek szerint ennek elégnék kell lennie...

Ez lesz a helyzet az elkövetkezendő néhány hónapban. A lakosságnak — mondják az illetékesek — nem kell aggódnia. A kívánt szén *mennyisége* meglesz. A *minősége* azonban... Úgy mondják: „választéki problémák” elképzelhetők... Ám ha nem is kell aggódnunk az elkövetkezendő néhány hónap miatt, az nyilvánvaló; ahhoz, hogy a szénbányászat problémái *hosszú távon* is megszűnjenek, a határozatoknak, melyek a közelmúltban születtek és lehetőséget teremtettek a kibontakozásra, következetes végrehajtása szükséges.

Kapuvári Gábor